

La premsa i ERC (1931-1939) i l'exili

Josep Maria Cadena i Catalán

Periodista, estudiós de la premsa catalana

En primer lloc em cal agrair a la Fundació Josep Irla i més concretament a Àngel Ramos, responsable de la secció d'Estudis Històrics de l'entitat que m'hagin cridat a participar en aquetes sessions. Això m'ha permès estudiar un període molt interessant, alhora que dolorós pel seu traumàtic final, de la premsa republicana a Catalunya; aquell en que no tant sols hi ha uns ideals polítics a defensar al servei d'un sector de la societat catalana al que servir i informar, sinó que existia una situació d'efectiu poder polític. Em refereixo als anys compresos entre 1931 i 1939, en que Esquerra Republicana de Catalunya (ERC), guanyades les eleccions municipals del 12 d'abril amb una amplíssima majoria que va sorprendre a molts, ja que era un partit acabat de formar, prengué el poder per la ferma decisió dels seus principals dirigents, instaura una efímera República Catalana dins d'una Federació Ibèrica que mai no arriba a constituir-se, accepta la transformació en Generalitat de Catalunya i es troba que, junt amb les necessitats de governar per a tots, havia de crear mitjans d'expressió propis que pràcticament no tenia. I aquests eren molt necessaris —imprescindibles, diria jo— per a actuar amb igualtat d'oportunitats per a crear opinió entre la ciutadania —la que massivament li havia donat els vots, però també l'altre, la que s'havia decantat per altres opcions— que ja tenia consolidats els seus mitjans d'informació. Perquè ERC, llevat d'un setmanari com era *L'Opinió*, transformat en diari en els dies anteriors a les votacions i del que ja tractarem en el seu moment, no disposava de res pel que fa a la premsa. Tenia, això sí, un líder carismàtic —Francesc Macià— que des del primer

moment prengué decisions d'abast polític i dirigents amb l'empenta de Lluís Companys que obrí camí proclamant la República a l'Ajuntament de Barcelona i fent-se amb el Govern Civil per la seva decisiva legitimitat republicana. També hi havia, d'entrada, la sintonia amb el Govern Provisional de la República que volia complir amb els pactes de Sant Sebastià i que prou feina tenia en aquella jornada del 14 d'abril, quan les primeres decisions republicanes foren preses, per consolidar-se des de Madrid a tot Espanya, fer que Alfons XIII i la seva família marxessin i encarrilar les manifestacions d'alegria popular per a que la festa decretada per al dia 15 fos una celebració en pau, motiu pel que deixaren que Francesc Macià, persona enèrgica i amb sentit de l'ordre, fos l'indiscutible màxim responsable a Catalunya d'una República que tot just naixia i que —tinguem-ho ben clar— arribava com l'expressió de l'afany que sentien els ciutadans més responsables i lliure per demostrar al rei que rebutjaven els anys de la Dictadura de Primo de Rivera, la “dictablanda” de Berenguer i la maniobra del govern de l'almirall Aznar de fer passar unes eleccions municipals pel davant de les generals. Es volia massivament la República? No ho sé pas, però el que resultava indubtable era que es volia castigar al rei i a tota la parafernàlia política que ell representava i que, per exemple, s'havia salvat de les responsabilitats del desastre d'Annual i de tot el que havia estat les guerres colonials.

El fer era que havia caigut la monarquia i que ni els mateixos monàrquics volien defensar-la. I a Catalunya la República era Francesc Macià.

Principals diaris i setmanaris a Catalunya l'any 1931

Deixem, però de moment, encara que sigui transcendental la figura de l'“Avi”, com popularment i de manera carinyosa era conegut Francesc Macià, per a donar una ullada a la premsa diària i setmanal que hi havia a Catalunya l'any 1931. Encara que des de 1923 també hi havia la ràdio, al final en faré una pinzellada més, aquest era un mitjà de comunicació —en especial d'entreteniment i de sorpresa— encara molt recent i que arribava a relativament poques persones, entre elles les de classes benestants i sense cap desig de canvi eren les preponderants.

A Barcelona ciutat, amb irradiació cap a les diverses comarques, sortien diàriament les següents publicacions en castellà, esmentades per ordre d'antiguitat: *Diari de Barcelona* (1792-1937), aquest darrer any, ja amb guerra civil, portantveu d'Estat Català, però amb una llarguíssima trajectòria conservadora i monàrquicotradicional; *El Diluvio* (1879-1939), republicà independent; *El Correo Catalán* (1876-1936), carlí, que després de la guerra civil va poder continuar dins del franquisme amb lleugers i gairebé anecdòtics caires tradicionalistes; *La Vanguardia* (1881-1939), conservador independent i amb tendències “azañistes” quan arriba la República, propietat de la família Godó i el diari amb més presència a Catalunya, que quan la guerra civil va tenir primer un to gairebé anarquista i després fou reconduït a ésser òrgan del govern Negrin i, finalment, ja amb la dictadura i amb Luis de Galinsoga com director, es convertí en el principal baluard de la dictadura; *Diario Mercantil* (1887-1932) i després l'any 1937, publicació conservadora i amb mins tirada; *El Noticiero Universal* (1888-1939), diari de la tarda creat per Francisco de P. Peris Mencheta, conservador i eminentment informatiu, que canviava segons bufaven els vents polítics i que després de la guerra pràcticament monopolitzà l'espai de la premsa de tarda en competència amb *La Premsa*, diari del Movimiento gairebé inexistent i amb un *Tele/Exprés* que no arribà a consolidar-se; *Las Noticias* (1896-1939), diari de la família Roldós, dedicat especialment als anuncis i amb caires liberal-conservadors; *El Día Gráfico* (1913-1939), que aportà la novetat de la tècnica del rotogravat tirat al mateix temps que el diari, ja que *La Vanguardia*, amb molta més qualitat, havia de fer-ho en una màquina especial i donava amb retard l'actualitat; i de caire lerrouxista perquè els seu propietari era el pintoresc Pich i Pont; *La Noche* (1924-1939), diari de tarda-nit, també de Pich i Pont, per tant, també lerrouxista, que també va publicar *Renovación*. I encara en trobaríem més, encapçalats per *Solidaridad Obrera*, el diari de la CNT (1916-1934), amb continuació (1936-1939), doctrinal i combatiu. Aquests diaris eren *El*

Liberal (1925-1936), depenent de la seva central a Madrid i liberal-conservador; *La Tribuna* (1903, de curta durada i de 1931-1934); liberal; *El Progreso* (1906-1933), lerrouxista i centralista; *La Aurora* (1918, cese i tornada en el període 1925-1936), lerrouxista; *La Prensa* (1918-1932), oficialista durant la Dictadura de Primo de Rivera i sense cap capacitat per adaptar-se; *La Jornada* (1920-1936), anodí sense cap importància política i *La Razón* (1928-1931 i de 1931 a 1936), de caire espanyolista.

Pel que fa als diaris en català, en franca minoria de títols però amb públic més militant i disposat a fer campanya, hi havia *La Veu de Catalunya* (1899-1937), el diari de la Lliga Regionalista i, després de Lliga Catalana, preponderant per la seva força política amb Prat de la Riba, Cambó i altres; *La Publicitat*, fundat l'any 1878 com republicà i reconverit en català l'any 1922 pels naviliers Tayà i el seu advocat, Amadeu Hurtado, era el més donat a ajudar l'esquerra catalana, representà a Acció Catalana i va mantenir-se amb dignitat ideològica fins 1939; *La Veu del Vespre* (1923-1934), de la Lliga; *La Nau* (1927-1933), de Rovira i Virgili, republicà amb prudència; i *El Matí* (1929-1936), diari ben fet i de caire catòlic. Els diaris declaradament de l'Esquerra serien després i en principal *L'Opinió* setmanari i diari del 6 al 13 d'abril de 1931 amb motiu de les eleccions, que després sortí ja com diari estable a partir del 4 de juny d'aquell any fins el 6 d'octubre de 1934 amb una escissió d'ERC pel mig; i *La Humanitat*, que sortí com diari de tarda el 9 de novembre de 1931, quan ja teníem mesos de règim republicà. D'aquests dos diaris ja en parlarem més endavant.

A comarques, fora de Barcelona, també hi havia diaris. Alguns tenien forta implantació local. Esmento els principals: *Diario de Gerona* (1889 i en català a partir de 1932 fins a 1936), regionalista; *Diario de Tarragona* (1853 i a partir de 1932 a 1936, en català); *Revista de Sabadell* (1881 i de 1932 i 1935, en català), regionalista; *El Autonomista* (1895 i a partir de 1933 a 1939 en català), de la família Rahola i autonomista com deia el seu títol, amb tendència republicana; *El País* (1879-1932), de Lleida, conservador; *El Correo de Tortosa* (1890, cese i de 1922 a 1936), carlí i catòlic intransigent; *Diario de Lérida* (1886-1931), carlí, *Heraldo de Tortosa* (1924-1937), conservador; *La Voz de la Província* (1930-1931), de Tarragona, de dreta i sense gaire implantació; i *El Norte de Gerona* (1910-1936), carlí. Això pel que fa a diaris en castellà fora de Barcelona.

Perquè també n'hi havia en català com *El Pla de Bages* (1904-1937), de Manresa, de la Lliga; *Foment* (1909-1936), de Reus, republicà i nacionalista; *Diari de Sabadell* (1910-

1936), regionalista; *El Dia* (1918-1939), de Terrassa, de la Lliga i després d'Acció Catalana; *Diari de Mataró* (1923-1936), d'Acció Catalana; *Pàtria* (1920-1935), de Manresa, regionalista; *El Dia* (1929-1938), també a Manresa, i afecte a ERC des de 1931; *Les Circumstàncies* (1874 en castellà i entre 1930-1936 en català), diari ben implantat a Reus i de caire conservador; *Diari de Reus* (1888 i en català de 1930 a 1938), de la Lliga; *Diari de Vic* (1930-1933), d'Acció Catalana a la comarca d'Osona; *La Jornada* (1930-1931), a Lleida, republicà amb poca incidència; *El Dia d'Igualada* (1930-16 d'abril 1931), liberal, conservador i monàrquic, amb com era natura, de poca vida; *La Voz de Reus* (1930-maig de 1931 en català), liberal i de centredreta, també amb poques possibilitats, i també l'anecdòtic *Caliu* (del 6 al 10 d'abril de 1931), a Lleida, conservador.

Potser la relació ha resultat pesada i en demano disculpes, encara que la considero necessària per a veure que l'ambient general era conservador o, si més no, de canvis graduals que res tenien a veure amb una república i amb una autonomia acordada al Pacte de Sant Sebastià de les que havia transcendit molt poc i que en molts casos es veien com llunyanes aspiracions. Pensem que, encara que era molt més econòmic que ara fer diaris, eren necessaris uns capitals que pocs tenien i, encara més, pocs volien posar en risc, ja que les pèrdues eren segures.

Finalment diré, per a donar més elements a un quadre ja ben farcit de noms, que a Barcelona ciutat hi havia revistes que no hem d'oblidar. Així *La Campana de Gràcia* (1870-1934) i *L'Esquella de la Torratxa* (1879-1939), els dos setmanaris de la família López (López Barnagossi i el seu fill, López Benturas) que són els de més durada de la premsa catalana i totes dues republicanes, *La Campana*, cap a una classe eminentment obrera i *L'Esquella* adreçada als petits burgesos i als treballadors d'oficina; *La Rambla de Catalunya* (1930-1932) en la seva primera època, abans de fer-se diari, del diputat Suñol adscrit a ERC; *Papitu* (1908-1936), setmanari alegre i frívol, però republicà; i *El Be Negre* (1931-1936), amb intencionalitat d'Acció Catalana i amb un humor corrosiu, que mai no deixaven res per verd i que, al meu entendre, és irrepetible.

La posició de *L'Esquella de la Torratxa*

Quan s'ha tractat del període anterior al 14 d'abril de 1931, dia de la proclamació de la República, s'han analitzat els editorials i les informacions de determinats diaris. Em sembla bé, però en aquesta conferència he volgut aportar la novetat de fixar-me en els articles d'opinió, situats sota el títol general de "Crònica", i en els acudits d'un setmanari

decididament republicà com fou *L'Esquella de la Torratxa*. Com ja he dit, tenia un llarg prestigi en aquest camp ideològic i anava adreçat a un ampli i heterogeni públic de persones —homes en la seva majoria, però també les dones més avançades— que seguien la política i havien quedat molt decebudes per la Dictadura, la "Dictablanda" i els jocs del rei Alfons XIII. El setmanari tenia llavors setze pàgines de mida foli i valia a partir del 3 de gener de 1931 vint cèntims l'exemplar, com es cuidava d'advertir en una nota "Als nostres lectors", perquè des de l'any 1918 es mantenia en els quinze cèntims setmanals. El seu director era Lluís Capdevila, amb la col·laboració a "Crònica" de Francesc Madrid, dos periodistes ben coneguts en els cercles republicans, amb els que es trobaven ben connectats. Anem, doncs, a examinar el que es deia entre gener i abril de 1931, en els mesos anteriors a la República i quan encara no es parlava d'ERC o, finalment, quan res feia previsible la unitat parcial aconseguida en el Congrés de Sants.

Lluís Capdevila, en un article titulat "Tranquil·litat i bons aliments" (núm. 2687, 2.I.31, p.3-4) feia referència a un estranger que ha tingut aquelles festes de Nadal a casa seva i amb el que he anat a molt diferents llcos (teatres, cinemes, cafès, futbol...) on tota persona "estava satisfeta, contenta i semblava encisada de la vida i feia l'efecte que vivia com en el millor dels mons". L'estranger, estupefacte, li esmenta un seguit de vagues generals a arreu d'Espanya, aixecaments a Cuatro Vientos i a Jaca i ell no sap que contestar fins que l'amic el mira i "per fi, li diu: —Doncs no ho entenc". Al mateix número el dibuixant Bosch (p. 8-9) presenta una festa de societat, en la que homes i dones fan xerinxola i deixen que el cava vessi, amb el següent peu: "Amb diners i frescura tots els anys el comencem be nosaltres" i el dibuixant Mondragon presenta a un home que es mira un gran embut posat al revés i comenta "Quin gran paper has fet aquest passat anys" per a referir-se a la censura.

Al número següent (2688, 9-I-31, p. 23) un dibuixant presenta al general Berenguer, un, sobre un ou en el que posa 1931, amb el següent peu: "No sé pas si arriba a fi d'any", Passarell, sense signar, veu (p. 26) a Cambó i a Bugallal com esquelles (morts polítics) que comenten: "Els tècnics opinen: —Diuen que hi ha hagut set anys de Dictadura / —La veritat, no me n'he adonat". A la setmana següent (núm. 2689, 16-I-31) no hi ha res a destacar, excepte un acudit gràfic de Passarell (també sense signar) que omple tota la contraportada (p. 48) en que es veu a Cambó dalt d'un gran núvol amb una geladera de la que cauen tot de paperetes de vot sobre una Espanya nevada que porta per peu "La fredor d'aquests dies", per indicar que el

projecte d'eleccions que prepara el govern deixa indiferent a l'electorat.

A la setmana següent (núm. 2690, 23-I-31, p. 49, portada) Josep Costa, "Picarol", també sense signar presenta una urna que aguanta tot satisfet un cuiner (l'electorat) mentre diu. "Preparant-se —Ja veuran quina sanfaina els faré!"; és a dir, indica que si es fan eleccions generals tot sortirà diferent del que esperen el govern i un gos que té als peus i que porta les sigles "UP" (Unión Patriótica), el partit corretja de transmissió creat pel general Primo de Rivera. Al mateix número (p.53), Passarell signa un acudit amb un fèrretre en que es troben els diputats encasellats i retrata a Pich i Pont, Cambó i la Lliga celebrant com balla a so de castanyoles l'esquelet dels que abans els que abans els votaven; Del Rio presenta (p. 55) a un pagès català que, davant una porta en la que posa "Eleccions" comenta per a ell mateix: "—Vint vegades he pujat i sempre ho trobo tancat"; Mondragón (p. 61) projecta a Cambó, vestit de frac amb picarols, mentre intenta omplir d'aire el globus electoral, i li diu: "—Ja pots bufar, ja; però em sembla que no l'arribaràs a inflar"; i a la contraportada (p. 64), de nou "Picarol" sense signar, representa a Cambó com una dida que dona un biberó de "Lliga i UP (Unión Patriótica) al nadó electoral que té en braços i que xupa amb desgana, motiu pel que comenta: "—Fa mala cara, i tant bona que és aquesta llet!" (la fórmula política lligaire).

Una setmana més tard (núm. 2691, 30.I.31, p. 67), Francesc Madrid a "Crónica" fa parlar al senyor Esteve, prototipus del burgès benpensant segons "Picarol" (el de Santiago Rusiñol era diferent) que s'indigna pels robatoris i els atemptats però exigeix que la policia no es fiqui en la manera d'obtenir riquesa; "en això, conclou, la llibertat és tota la vida...". Al mateix número (p. 73) es veu al general Berenguer que, amb una guitarra tota apedaçada en la que posa "Eleccions" i sota una lluna de València que se'n riu, el dibuixant Del Rio posa el següent cantar: "—Com que han estat bons minyons.../ i han tingut molta paciència, / a la lluna de València / els...farem les eleccions..." El cant és davant d'una finestra enreixada i en la que hi ha cactus amb moltes punxes, que representa als electors, defraudats perquè no hi hauran les eleccions generals promeses. Passarell, sense signar, aprofita (p.76) per a donar-li un nou toc a Cambó, al que d'acord amb l'actualitat presenta com un cirici que llagrimaja i diu "Quan la Candelera plora... —Aquesta Candelera està condemnada a no riure mai més..."

De nou (número 2692, 6-II-31, p. 81, portada) Del Rio presenta a un general Berenguer que ensenya quadres a un

pagès que se'n riu a cor que vols i comenta: "Galeria artística —Si no teniu altres "quadros" que aquest, ja podeu plegar", perquè les persones representades són el comte de Romanones i Francesc Cambó, dos polítics desacreditats. Mondragon, sense signar (p. 86) i signant (p. 87) presenta a Berenguer com un cuiner que passa el corró per sobre l'electorat i diu "Em sembla que els deixaré ben aplanats, / més aplanats que les cartes que porten" per una correspondència entre Cambó i l'Alba, un altre polític; i amb les mans (dreta i esquerra) tothom està amb mi", ja que la idea general dels antics partits és que no volen anar a les eleccions.

El següent número (núm. 2693, 13-II-31) es troba preferentment dedicat al que ha costat a Barcelona l'Exposició Internacional, però al que ve després (núm. 2694, 20-II-31, p. 113, portada) és veritablement interessant. "Picarol", sense signar com ja és habitual, presenta un pagès somrient, amb gorro frigi en lloc de barretina, que destapa amb una ampolla de cava "Codorniu" i al tap de suro es veu la flor de llis, símbol de la monarquia borbònica. El comentari, contundent, és "Vaig a celebrar-ho!", amb el que es fa referència anticipada a la convocatòria d'eleccions municipals que faria el nou govern, el de l'almirall Aznar. No hi ha res encara, però el dibuixant té el convenciment de que tot pot canviar.

Menys optimista és Francesc Madrid, que dues pàgines més endavant (p. 115), a la secció "Crónica" i a l'article titulat amb interrogant "Porta d'Europa?" es lamenta, d'entrada, que "a l'hora en què escrivim aquestes ratlles no sabem res encara, del resultat de crisi del règim". Aquesta existeix, però —continua dient— "Barcelona, després de 1917, en que tingué, per un moment, la vibració nacional a les seves mans, s'ha anat tornat reaccionària, malgrat de l'esforç de tots els elements d'esquerra, que volen donar-li un color liberal". Analitza la situació i considera que "Barcelona, ara, és una ciutat reaccionària. No sent el moment històric que travessa; i, si el sent, només és una minoria que no pot influir en les masses democràtiques del país. S'ha dit massa que no deuen preocupar-se per les qüestions d'Espanya, que el que afecta i preocupa és Catalunya; i s'ho han cregut de tal manera que es pensen que seguir un moviment de Madrid era ésser província. Però no s'adonen que mentre que l'Estat reclami a Catalunya homes i diners; que mentre hi hagi Àfrica i Ministeri d'Hisenda, Catalunya no pot abstenir-se dels moviments que a Madrid i arreu d'Espanya bateguen per a dur un nou règim, que a la fi a qui perjudicaria seria als aristòcrates, grans terratinents de Castella, d'Andalusia i de Galícia, que veurien repartides les seves terres entre les que la treballen, la qual cosa crearia la

petita propietat i donaria una nova riquesa peninsular que faria i treballar naturalment la indústria...” I conclou, pessimista: “Però Barcelona no veu res d’això. Mentre cada cafè de Madrid és un centre revolucionari; mentre l’afer públic és al carrer, Barcelona viu tranquil·lament, menja tortell els diumenges i creu que aquesta és una posició senyorial i de gent viva. Quina diferència quan la gent omplia el Saló de Sant Joan darrera de don Nicolau Salmerón! Quina diferència de quan el país s’aixecava a la veu d’un home com Prat de la Riba, per a fer la manifestació del port Franc, per exemple! Quina diferència de quan Marcel·lí Domingo la feia vibrar amb els articles de “La Lucha” i aquella magnífica crida als sorgues!”.

La cita ha estat llarga i demano excuses per la mateixa, però penso que és instructiva en relació amb un moment que ara ens sembla que tothom vibrava i que al cap de pocs mesos va canviar-ho tot d’una manera radical. També ens ensenya, amb les correccions necessàries, que en certa manera encara continuen determinats tics.

En aquell mateix número, Mondragon (p. 118) presenta un dibuix en que diverses cartes de joc es troben fent equilibri totalment inestable i li posa el següent peu: “Si ve una ventada...”, en al·lusió al possible canvi de règim; es fa referència a la censura (p. 124) que ha tornat amb la força d’un brau i “Picarol” presenta el comte de Romanones (p. 128, contraportada) com un deu Pan que toca el sistre i adverteix que “No ni ha de fiar-se gaire d’aquest músic”.

Al número següent (núm. 2695, 27-II-31), p. 129, portada), sobre un panel amb les quatre barres, es presenta una fotografia en la que sobre el preu “Francesc Macià contempla altra vegada Barcelona des del balcó de casa seva” es veu al patrici, acompanyat de diversos joves, al balcó de la casa que el seu gendre, el doctor Peyrí, tenia al passeig de Gràcia. Fins llavors el màxim dirigent d’“Estat Català” havia restat a l’exili i havien succeït, entre altres, els fets de Prat de Molló, però amb motiu de la convocatòria d’eleccions municipals havia portat al govern d’Espanya a permetre la tornada, sempre que fos “discreta”.

Hi ha un llibre, poc esmentat per la crítica, que és “Macià, trenta anys de política catalanista, apunts per a una biografia”, de Lluís Aymaní i Baudina (Editorial Catalònia, B. , 1933) en el que l’autor explica com va acompanyar alguns dels seus paràgraf perquè són curiosos: “El dia 22 de febrer de 1931, vam anar a Port-Bou a esperar Macià. Deixà el tren a l’Empalme i d’allí fins a Barcelona vingué per carretera, acompanyat d’una llarga caravana d’automòbils. L’endemà, la premsa catalana –la llibertat era, encara, una

cosa molt relativa, va veure’s impossibilitada per la censura governativa, de publicar la informació de l’arribada. / A “La Rambla” va salvar-se de la crema —volem dir la censura— un article nostre titulat “Una caravana”, gràcies a ésser escrit en un to esportiu que no sabem si va despistar els encarregats del llapis vermell. En aquell article férem tota mena de malabarismes per no anomenar una sola vegada Francesc Macià”. I a continuació (p. 157-159) reproduïx l’article, que és realment divertit si es coneix l’amagat motiu del mateix, cosa que els hi devia passar als llegidors de “La Rambla”, acostumats a aquelles habilitats, com va passar anys després, amb la censura franquista, molt més curosa.

Dies després es va permetre parlar de Macià i aquest seria el motiu de la fotografia, abans esmentada, a la portada de “L’Esquella de la Torratxa” i que fou un veritable cop periodístic en aquells moments. Com també ho seria l’article titulat “L’Avi”, que es publicà (p. 131-132) en el mateix setmanari. En ell, Francesc Madrid destacava, d’entrada, que Macià “ja és a Barcelona! ja el tenim entre nosaltres!” i li feia el gran elogi per la seva trajectòria a l’exili. Precísava, però, que “és un home que, com tots els cabdills, té defectes: és autoritari i dur, perquè és ferm. I duu sota la pell un cor nobilíssim i ingenu. Heu-vos-lo ací! Surt pel carrer, i tothom vol donar-li la mà. Tothom el vol besar. Ell saluda amb un somriure fi, que li talla els bigotis blancs, i sembla que no s’adoni de que avui representa una cosa més viva que un partit polític, que una minoria actuacionista que pot prendre part en votacions i lluites electorals. Avui, aquest home és molt més que un cabdill polític. Avui, aquest home és com una representació viva de Catalunya, que torna. És Catalunya que quan pot tornar a parlar en català, a actuar en català, a lluitar en català, a pensar en català, a ésser, en una paraula, altra vegada Catalunya; s’incorpora al cos físic del territori per a donar-li l’ànima que li mancava, que havia fugit en aquests anys, i vagava per aquests mons de Déu, com l’esperit del pare de Hamlet pel castell d’Elsinor” (Així diu i així ho transcriu, malgrat el to massa declamatori i literari!). Recordava també com l’Orfeó Gracienc, en aquells moments de la I Conferència Nacional Catalana de la que sortí Acció Catalana com escissió de la Lliga, Macià maldà per la unitat d’esquerres amb una esmena que no fou votada. Llavors, escriu Francesc Madrid, “aquella joventut, una mica conservadora, una mica reservada, (la d’Acció Catalana), se li esmunyia de les mans. Se li escapava. En vuit anys, no tant sols aquella joventut, sinó la de tota Catalunya, ha vist en aquest home el guaita polític més sagàs d’aquesta terra”. Era, en resum, el primer dels seus avisos per a que la gent anés unida. En el mateix número ja es parla de la formació del govern de l’almirall Aznar (p. 144, contraportada) amb un dibuix de Picarol, sense signar,

en la que es veu al nou cap de govern vestit de marineret de primera comunió, envoltat de les cares dels seus ministres, representatius d'un règim que ja es veia caduc, amb el següent però ple d'ironia: "—Ja podem estar tranquils, que ara sí que no naufragarem".

El que sí podia naufragar era l'oposició davant les eleccions. Per això a "Crònica" i sota el títol "Tot per fer" (número 2696, 6.III.31, p. 147), Francesc Madrid avisa que "Barcelona és, evidentment, una devoradora de partits" de la mateixa manera que "Gaziel" havia dit, anys abans, a "La Vanguardia", que Catalunya era "una devoradora d'homes". Anunciava que s'estava preparant una Conferència d'Esquerres, que "vol crear un fort Partit social-demòcrata català que sigui la unió de tots aquells grups autònoms de Catalunya —federal de l'Empordà, republicans de Reus, restes del partit federal històric, partit republicà català, possibilistes (encara?) del camp de Tarragona, grupets independents d'ací i d'allà; els separats recents d'Acció Republicana que no volen ingressar en Acció Catalana per considerar que el separa la qüestió religiosa i la qüestió social, etc., etc. El fet és que Catalunya, llençada a l'organització social i política d'una vida nacional, ha creat i ha desfet homes i organització social que en altres països han volgut viure molt més temps i enfortir-se molt més anys. Tot un garbuix que —com conclou— "llençada Catalunya a organitzar, ara es troba, als trenta anys, que no té partits d'història (per a ell la Lliga no compta per què és "la delegació regional del nou partit centrista del senyor Cambó" i els altres (partit catalanista republicà i el partit social-democràta català) són massa febles. El seu raonament el porta a recordar el que va dir MacDonald: "No hi ha cap partit que us doni plena satisfacció en els vostres desigs i aspiracions, perquè per obra divina, tots tenim una idea "nostra" de cada cosa; però cal sacrificar una mica la nostra idea particular i ens ajuntem almenys a aquells que tenen les màximes afinitats amb la nostra visió particular del món". Amb això, encara que sense dir-ho amb claredat, apunta cap a la propera Conferència d'Esquerres de la que sortiria ERC, partit encara sense nom. Al mateix número (p. 151) es veu un globus tot apedaçat, en el que el dibuixant Del Rio fa viatjar al govern Aznar entre negres núvols abstencionistes i uns lastres que són els presos, les garanties suspeses, la censura i el codi retrògrad de Galo Ponte, amb el següent peu: "—Es torna a acostar la nuvolada". I a la contraportada (p. 160) es veia un dibuix de Passarrell —de nou sense signar— en que Romanes en funcions de cuiner vol combinar dins de la gran olla de les eleccions a bugallistes, mauristes, alhucemistes, cervistes, combonistes i, com no, romanonistes, amb la següent expressió: La cuina electoral

—Amb tanta barreja, em sortiran les eleccions més sinceres del món..."

Al número següent (núm. 2697, 13-3-31, p. 163), Francesc Macià ja escriu sobre les "Eleccions municipals" com diu el títol del seu article. Avisa contra els aprofitats, perquè "han tornat a rodolar pels diaris noms tronats i desprestigiats de passades eleccions polítiques; han tornat a surar aquells que no tenien cap mena de valor i que vivien al redòs del nom d'uns partits populars". I conclou: "Deixeu que la veu de Barcelona sigui escoltada un cop a la vida".

En el següent número (núm. 2698, 20-III-31, p. 177, portada) Del Rio retrata a Cambó com si fos un Quixot que va, amb una ploma com llança alçada, contra els molins de vent i comenta: "—Em sembla, Cambó, que t'estrellaràs", mentre que Francesc Madrid (p. 179) declara que de cap de les maners vol ésser regidor i que "em plau més treballar per Catalunya i per la República; i per això, es treballa molt millor en qualsevol altre lloc...". Al mateix exemplar (p. 1805, Del Rio presenta a un català que riu a cor batents perquè s'acaba de llegir el darrer article de Cambó a *La Veu* i altres acudits, entre el que destaca un de Picarol (p.188) en que el senyor Esteve amb barret de copa alta i ulleres negres es mira al mirall i es veu amb gorro frigi de republicà; és l'ensurt que el porta a exclamar: "—Ai, Déu meu Nostre Senyor, com me veig! Ai, que em dec trobar malament!". I encara el mateix dibuixant (p. 192, contraportada) presenta al mateix senyor Esteve amb paraigües obert, que aguanta tota una forta pluja de gorros frigus, amb el següent comentari: "La pluja d'aquests dies —Caram, com apreta!". Hi ha, doncs, un seguit de manifestacions republicanes, que *L'Esquella* recull perquè respon al seu dietari, però que no és tant clamorosa com podria semblar perquè hi ha divisions que preocupen. així ho recull Francesc Madrid (núm. 2699, 27-III-31, p. 195) a la seva crònica "Eleccions Municipals". Esmenta una conversa de cafè (suposo que inventada) entre dos homes que lamenten l'escissió republicana. "—El cas és que —diu un d'ells— junts, el Partit Catalanista Republicà i l'Esquerra Republicana (ja constituïda) haurien guanyat les eleccions", però "ara, ja veurà com els vots dels esquerrans i els catalanistes donaran una suma major que els que tinguin els candidats de la Lliga, però les majories se els enduran els dirigents de la Plaça de Cucurulla". Tots sabem que no va ésser així, però els temors hi eren entre els que preferien —com diu un dels dialogants— "una aliança electoral per a assolir una majoria municipals, encara que un cop finides les eleccions cada partit s'hagués constituït en majoria o en minoria. La qüestió era fer de l'Ajuntament de Barcelona una junta republicana per al cas, possible (notem, possible) que sigui fet un canvi de règim..." És a dir, fermes

republicans com Francesc Madrid i altres, pensaven en una futura república, però encara no la vien immediata. El que pensava era “que si arriben anar a un pacte les forces de Nicolau-Bofill-Rovira i Macià-Domingo, no veia gaire segur l'èxit de la candidatura de la Lliga, llavors el gran “papus”. tot era una incògnita per a un setmanari republicà de soca arrel, que dedicà gran part d'aquell número a reproduir dibuixos que li havien censurat, ja que s'acabava de deixar sense cap efecte la censura governativa. Per això el dibuixant Del Rio, més optimista, retratava (p. 201) a un pagès català tot somrient, que amb unes grans mordaces arrancava de la terra catalana un gran queixal que tenia el cap de dalt la corona monàrquica, amb la següent expressió: “—apa, una empenta més i ja és fora!”. I Picarol (p. 202, sense signar, presentava a un home tímid que consultava a una endevina que, un cop tirades les cartes, deia “—Si toambo carta, surt el rei”, amb la contundent resposta “Doncs, que surti”, fet que abans d'un mes es va produir amb la marxa d'Alfons XIII. Però això encara era una incògnita, com l'interrogant (p. 208, contraportada) coronat amb el signe de la reialesa que va poder publicar-se amb una peu de punts suspensius entre interrogants.

La insistència republicana és forta, i així, al número de la següent setmana (núm. 2700, 3-IV-31, p. 209, portada) Picarol com sempre sense signar, aprofita que és Pasqua per a presentar una mona amb dos grans ous coronats pel gorro frigi amb el que podríem dir la flor al cul, amb aquest text: “La mona d'aquest any. Com poden veure, sols hi ha dos ous, però són grossos”. És un acudit certament groller, però molt eficaç i que ens recorda als que ja som una mica grans aquell de *La Codorniz*, que mai es va arribar a publicar, sobre l'ou de Colom. Per la seva banda (p. 211), l'imprescindible Francesc Madrid a l'article “Adversaris circumstancials” assenyala que “no ha estat possible a Barcelona l'entesa electoral entre homes tant perfectament catalanistes i republicans com Carrasco i Formiguera i Tomàs i Piera per una banda, i Aiguarder i Miró i Companys i Jover de l'altre, per raons, potser més prop de la tàctica electoral que no pas per diversitats polítiques; però això no vol dir que aquests homes no hagin de trobar-se en el camí de la lluita contra l'enemic comú. El Pacte de Sant Sebastià, que no fou, evidentment, un pacte electoral, encara té virtualitat (I tanta que en tingué!) Hi ha una lluita oberta contra un règim polític, i aquesta lluita no ha esta pas closa, ni pels uns ni pels altres”. I diu en un altre paràgraf: “Una cosa és l'adversari, i l'altre l'enemic. El PCR i EC deuen combatre's com adversaris, però pensant que un dia o altre, més aviat pròxim que llunyà, hauran d'anar junts a l'estructuració de la nova Catalunya dins de la nova Espanya i que no els està bé atacar-se amb injúries i am

ordinarieses”. Cal, doncs, —finalitza— posar molt de tacte en la lluita electoral. Barcelona està donant a aquets moments un exemple molt baix de sostre. Però el mateix poble pot fer-los enlairar l'ideal si s'oposa d'una manera sistemàtica a que els oradors no passin del límit necessari a la defensa de llurs punts de vista i del combat honest entre adversaris circumstancials”. Una idea bona i honesta que, com sabem, no va obtenir gaire ressonància. Al mateix número (p. 214) hi ha una caricatura (extreta del diari *he London Daily Express* en la que es veu a Alfons XIII —en aquest cas amb la cara esborrada per precaució, encara que poc després (número 2704, 1-V-31, p. 280) es tornaria a donar sencera— com si fos un torero al mig de la plaça que ha de lidiar a la vegada amb set furiosos toros que aspiren a la revolució. També en el mateix exemplar (p. 217), Picarol, sense signar, presenta la massa dels estudiants que poden “rebotar” tot el que es troba previst i fa dir (p. 218) al senyor Esteve a la seva dona que aquell any és el darrer en que es posa mantellina (recordem que és Setmana Santa i es visiten monuments) perquè ell es fa republicà, així com presenta a un seguit de persones que contempen la processó de divendres sants mentre sona aquesta “saeta”: “Ya pasa la Dolorosa —con siete espadas clavás— Más las merese Ventosa, —Cambó i tots los demás”.

I ja ens trobem al 10 d'abril (núm. 2701, 10-IV-31) amb un comentari (p. 227) de Francesc Madrid sobre “Eleccions i política”. “Qui guanyarà?” es pregunta. I es contesta: “Sembla probable que arreu de Catalunya guanyin els republicans. Les noves que arriben de les comarques lleidatanes, tarragonines i gironines són favorables al fervor republicà. Tant sols a Barcelona el resultat de la lluita fa témer el triomf republicà. Ben mirat, ben mirat, el triomf republicà, tot i no guanyant les majories, cas que no es guanyessin, que jo crec sincerament que es guanyaran, seria la suma de vots republicans emesos a les urnes que donarien una majoria republicana extraordinària. És evident que la unió de partits republicans catalanistes hauria pogut donar una majoria municipal efectiva; però ara la política catalana ha pres un vol considerable. Acció Catalana Republicana pren els vots de molta gent de la Lliga i Esquerra Republicana pren molts vots de l'Acció Catalana Republicana i fins de molts antics republicans dits federals i autonomistes que vivien en adhesions més o menys considerables amb els partits esquerrans de cabdillatge no català. El fet de que la política catalana queda estructurada d'una manera eficient per a les futures lluites de demà. En cas que fos aconseguida la llibertat de Catalunya, aquesta ja no hauria d'inventar partits, perquè aquests ja estarien estructurats de temps pel joc polític del nou Estat (...) Per això —acabava escrivint— a darrera hora no ens dol que no

hi hagi hagut aquella unió angelical (l'adjectiu és seu) que tothom demanava. Si hi ha una gran massa republicana tant autòctona com aquella fugida del sentit centrípet de la política catalana actual, la majoria de vots i de regidors serà dels sentiments unànims de la hora present". Com es veu, un article que volia resultar engrescador per als republicans, però que mantenia uns dubtes que les urnes van esborrar quatre dies després: un article en el que no es parlava de Macià, el gran triomfador i en el que no es veia imminent la República que va venir de sobte. Si que es pensava, però (p. 228), en un dibuix de Mondragón que de la mateixa manera que Charlot venia amb les seves pel·lícules, Llapisera —és a dir, Alfons XIII— podia marxar amb una maleta a cada mà, malgrat que hi ha via (p. 233) molts republicans que només ho eren per moda, tal com denunciava Passarrell i molt eren (p. 236) els que volien pujar fins a l'urna electoral perquè la veien com segura menjadora si sortien regidors, com també denunciava Picarol.

Finalment, arribat el dia clau i aconseguit el triomf republicà, *L'Esquella de la Torratxa*, que portava cinquanta-cinc anys —més de mig segle— desitjant que això passés, va poder publica (núm. 2702, 17-IV-31) un número que portava com franja la bandera tricolor i en el que es veia el cap de Macià sobre un dibuix en negatiu que representava Barcelona, des de la catedral al monument a Colom, les xemeneies de les fàbriques i el castell de Montjuïc. En aquell número, sorprenentment, no hi es riuria Francesc Madrid —potser atrafegat perquè havia estat escollit com secretari polític i cap del premsa del Govern Civil per Lluís Companys, nomenat de cop i volta pel càrrec- i si ho feia Lluís Capdevila, director del setmanari. A *Crònica* (p. 243) feia la història anecdòtica perquè a "Història del dia 14" es limita a explicar el que va veure pel carrer i entén que "tot plegat potser té un cert to grotesc, que recorda els gravats de Goya, però quin entusiasme, quin fervor!" Esmenta els crits de "mori Cambó!, però d'immediat els contraposa amb els de "Visca la República!", que són els més repetits i entusiastes. I a Jaume Passarrell (p. 244) li pertoca fer un article que, irònicament, titula "Elogi d'En Cambó" i que en realitat és un atac contra el líder de la Lliga perquè va desconèixer l'entusiasme popular per una República —primer la Catalana i després la de la Generalitat— que va arribar de cop i sense que ningú ho tingués previst.

Però era imprescindible governar als més alts nivells i als més petits. I també s'havia de fer amb la premsa, que és ara el que més directament ens pertoca. I què hi havia en aquest camp? Pràcticament res, com ja hem vist al principi d'aquesta dissertació. Hi havia, això sí, diaris catalanistes i republicans, que donaven el suport a Macià per sobre de tot

i a ERC —en especial a les persones de Macià i de Companys— perquè havien guanyat amb tanta brillantor a Barcelona i a la resta de Catalunya, dins d'una Espanya que s'havia declarat republicana a Madrid i a la majoria de ciutats, en les que el vot no podia quedar captiu ni ésser dominat pel caciquisme. Però tot havia agafat per sorpresa i calia construir de bell nou.

La sorpresa era tant evident que un setmanari tan popular com *En Patufet*, el de més venda a tot Catalunya, en el seu número 1410, de l'11 d'abril de 1931, no dedicava ni una línia a les eleccions municipals i en el número següent, 1411, del 18 d'abril, a la pàgina 423, a la secció editorial, només posava aquestes, curtes però interessants línies, a tall de comentari redaccional sota el títol "La República catalana: "teníem aquest número en màquina quan ha ocorregut l'important esdeveniment polític que tothom sap: la República ha estat proclamada, i en el moment que escrivim a corre-cuita aquestes ratlles, l'ordre més complet regna a tot arreu. Estem assistint a un moment transcendental de la nostra història i, mancats de temps per a estendre'ns en altres comentaris, ens limitem a fer vots perquè Déu faci que la República sigui font de ventures per a Catalunya i els catalans". Des de començaments d'anys, el setmanari ja portava una capçalera en la que *En Patufet*, aclamat per diversos nens, portava una gran bandera catalana.

Per a Francesc Madrid, que torna a escriure (p. 2703, 24-IV-31, p. 259) els moments són "Revolucionaris!!", com titula el seu article i que cal molta calma per a que tot vagi endavant com es vol. "L'estabilització del Govern —escriu— l'estan fent amb una seguretat d'autoritat, amb una clara visió del futur, uns homes que, perquè han deixat d'ésser revolucionaris per a governar la Revolució, comprenen la responsabilitat del seu paper en aquesta hora màxima". Però hi ha el perill de que sorgeixi "l'anarquista de Terrassa, que creu que encara no s'ha fet la revolució. L'home de la revolució, el que no ha fet res per a portar-la, però que ara s'atribueix tot el seu triomf, vol resoldre totes les injustícies, tots els comptes per a liquidar, totes les qüestions per resoldre en 24 hores. / "En un obrir i tancar d'ulls jo ho deixaria tot resolt —diu l'anarquista de Terrassa amic del senyor Cambó (aquest era el que havia encunyat l'expressió) i que segurament que també anirà a veure a Alfons Borbó al seu nou estatge de París, assemblant-se a aquell pintoresc i tràgic personatge que es digué Primo de Rivera, que ho volgué resoldre tot en 90 dies" (i s'hi va estr set anys deixant molts aspectes greus empantenegats). Per això, junt amb un gran elogi a Lluís Companys, acabaria recordant una frase d'Eugenio Blasco Ibáñez, que davant

d'una persona que li demanava la jornada de cinc hores, l'anarquia triomfal, el penjament de tots els aristòcrates, etc., digué: “—Señores, vayamos despacio. No vayamos a resolverlo todo nosotros. Si no dejamos algo por resolver a nuestros hijos, no sabrán que hacer en la tierra, y se aburrirán demasiados...”.

Creació dels diaris *L'Opinió* i, després, de *La Humanitat*

Tot una *boutade*. Però a ERC li calia crear els seus propis medis d'expressió davant d'uns diaris que li eren poc afins o, si més no —cas de *La Veu* i dels que es trobaven a la seva òrbita— que només acceptaven la nova situació i en el fons, a contracor, acataven a les noves autoritats. Per això, d'entrada, es va pensar en la *Hoja Oficial del Lunes de Barcelona*. Era aquell un diari setmanal, que des de 1926 atenia a les necessitats dels lectors, privats de diaris a primera hora dels dilluns per descans dominical de la premsa i que servia a les necessitats de Primo de Rivera per a informar de com anaven les lluites al Marroc. viciat d'origen, el *Full* era molt oficialista i, encara que es catalanitzà, inspirava poca confiança perquè havia de presentar-se com neutral i objectiu.

Joan Torrent i Rafael Tasis, a la seva *Història de la Premsa Catalana*, al primer dels dos volums que la formen (Editorial Bruguera, Barcelona, 1966) recorden que “el *Full* era, tot i essent oficial, un periòdic independent de la política (una manera com una altra de dir que era “oficialista”, manés qui manés) i que aquesta havia de tenir els seus òrgans propis”. Per això es pensà en el setmanari *L'Opinió*, que dels dies 7 a l'11 d'abril de 1931, havia sortit diàriament per fer exprés costat a ERC i havia suspès la seva publicació.

Segons Ramon Xuriguera, autor del llibre *Casanovas (Quinze anys de política catalana)*, figures de la República, 1, Barcelona, 1933. A partir del 13 de maig de 1930 (p. 133 i següents) en què Acció Catalana adreça un manifest a la opinió, “neix un moviment de protesta, congruat en el si de la mateixa Lliga i pren personalitat separant-se i anant a viure a part. El forma un grup de gent selecta, d'un acusat esperit nacionalista, que el diari *La Publicitat* rep i esdevé el seu portantveu”. I és després quan part del relleu que les circumstàncies polítiques amb l'acabament de la dictadura i la successiva tornada dels exiliats a Catalunya —entre ells, Joan Casanovas— es potencià més el setmanari *L'Opinió* que —segons Xuriguera— “durant els darrers anys de la dictadura ha vingut batallant àrdidament, compta amb nombroses simpaties per tots els indrets de Catalunya i té,

més o menys, l'atansament de les més prestigioses personalitats de les velles expressions republicanes. El carrer troba en el to d'aquest setmanari el ressò just de les seves necessitats”. Així és fa “present que és d'aquesta nebulosa que n'ha sortit la gran força que ha d'aplegar i dirigir els anhels del poble català”.

Passem a la fitxa bibliogràfica. Joan Torrent i Rafael Tasis, a la seva *Història de la Premsa Catalana* (vol I, p. 663-664). Parlen en primer lloc del setmanari i el situen entre els periòdics socialistes i comunistes perquè en una de les seves darreres etapes va portar el subtítol de “Setmanari Socialista”, encara que implícitament reconeixen que no era pas aquesta la seva exacta ideologia. El primer número sortí el 18 de febrer de 1928, en plena Dicitura, però ja a les acaballes de la mateixa. Començà a una impremta del carrer d'Aribau i després passa a unes altres, primer al carrer del Carme i, després, al carrer d'Aragó. En el seu primer editorial declarà que tenia “un doble interès doctrinal i literari” i de bell antuvi despertà l'interès de molts lectors “per la valentia de les seves campanyes i per la qualitat literària dels seus redactors i col·laboradors”. De la direcció s'encarregà Joan Lluhí, que després seria destacat polític d'ERC, i entre els que hi escrivien es trobaven Joan Pijoan, Felius Elias, Just Cabot, Josep Maria de Sagarra, Josep Maria Planes, Manuel Serra i Moret, Josep Xirau, Pere Mialet, i d'altres. L'aparició de *Mirador* pel gener de 1929 li tragué lectors, ja que es dirigien al mateix públic, culte i amb inquietuds polítiques d'esquerra. Malgrat tot, va aguantar tot l'any i arriba fins el número 96, del 13 de desembre de 1929. En aspecte anecdòtic de *L'Opinió* és que en les seves pàgines Sagarra va publicar un capítol de la seva novel·la “All i salobre” sota el títol “Les pedres de Girona”, que va ferir a un sector de joves gironins perquè cregueren que atacava l'honorabilitat de diferents noies; es van fer trobadisses al Port de la Selva amb ell, l'esbrancaren i, fins sembla, que el van arribar a tirar a l'aigua.

L'Opinió torna a sortir del 6 al 13 d'abril de 1931, amb motiu de les eleccions municipals que representaren l'esclatant triomf d'ERC i que portaren la II República. fou un diari improvisat i de batalla, semblant al que anys abans havia sortit sota el nom de *La Campana de Gràcia* i el pensament no era en principi de continuar amb ell. Però la necessitat va fer que es realitzessin amb tota urgència els passos necessaris i el 4 de juny de 1931, sense que haguessin passat dos mesos del triomf del 14 d'abril, sortí el primer número del nou diari *L'Opinió*, amb el subtítol ben clar de “Diari d'Esquerra Republicana de Catalunya”. El seu director era Antoni Xirau, que aviat deixà el càrrec cridat per altres obligacions acadèmiques i de la direcció fins el

final s'encarregà Joaquim Ventalló i Vergés, periodista més bregat i altament combatiu. Ell, Ventalló, pertanyia directament al que es va dir "el grup de l'Opinió", inspirat per Joan Lluhí i en el que es trobaven persones com Pere Comes, l'abans dit Antoni Xirau, Joan Casanelles, Josep Tarradellas i Antoni Vilalta, que volien "encarrilar l'activitat d'ERC cap a les seves pròpies conviccions. Entre elles es trobava la molt laudable, malgrat la seva formulació massa dura, de "Pena de mort al lladre!" que figurava en una de les manxetes del diari que anava –res canvia, per desgràcia- als que feien ús de la política i de les influències per a fer negocis bruts i arrambar amb el màxim de diners possible.

La sortida de *L'Opinió* va obtenir un fort llançament publicitari amb un conjunt de cartells, que són una bona mostra del que, anys després, farien els dibuixants catalans amb motiu de la guerra civil.

Els principals redactors i col·laboradors foren Joan Alavedra, secretari de Francesc Macià, Andreu Avel·lí Artís, que anys després seria el famós "Sempronio", Roc Boronat, creador del cupó pels ceccs, Emili Granier-Barrera, que havia estat encausat pels fets de Garrafa, Antoni Rué i Dalmau, que dirigia *Papitu*, Josep Maria de Sucre, gran promotor de les arts contemporànies, Josep Fontbernat, creador de cors, Sebastià Gasch, destacat crític d'art i de dansa, Rafael Font i Farran, reporter, i molts d'altres.

L'Opinió comença la seva tasca amb un missatge de Francesc Macià, que propugnava la necessitat d'unió per a obtenir l'Estatut i lluità en els seus primers temps per a consolidar ERC, encara que el partit va aconseguir una dinàmica pròpia que no va agradar gens al "grup de l'Opinió". Les diferències s'agreujaren i s'arribà al trencament en el mes de gener de 1933, quan Lluhí, Comes, Tarradellas i Xirau dimiteixen com consellers perquè Macià no volia deixar la presidència d'Estat Català, el partit que ell havia fundat, i els altres consideraven que era molt més, com president de tots els catalans sense cap mena de distinció. Era una disputa que amagava la forta discrepància política i que portà a la fundació del Partit Nacionalista Republicà d'Esquerra, una formació política amb poca volada i que, malgrat tenir al seu costat al diari *L'Opinió*, mai no arribaria a fer forat. *L'Opinió* continuà fins al 10 d'octubre de 1934 i va morir amb un total de 1.042 números editats. Com Lluís Solà i Dachs va recollir en el seu llibre *Història dels diaris en català 1879-1976*, Ed. Edhasa, 1978 Joaquim Ventalló, periodista al que vaig conèixer i tractar amb certa assiduitat, deia "avui *L'Opinió* quedà per la història com una actuació catalana i d'esquerra, ferma de sempre".

Per a ERC, però, significà com un alleujament la seva desaparició, ja que el qüestionament venia de lluny i ja en el mateix 1931 havia intentat contrarestar el seus efectes amb la creació d'un diari de tarda amb el títol *La Humanitat*. Aquest era un títol molt estimat per Lluís Companys, que ja el 19 de juliol de 1919 havia creat *Humanitat*, periòdic republicà nacionalista de joventut, adherit al Partit Republicà de Layret, Domingo, Alomar i el mateix Companys. I ara seria el fundador d'un diari, que en els seus primers 516 números fou de tarda i a partir del 19 de juliol de 1933 passa als matins i continuà així com Portaveu Oficial d'Esquerra Republicana de Catalunya, fins el número 2156, de 24 de gener de 1939, dos dies abans de l'entrada a Barcelona de les tropes de Franco.

La Humanitat va tenir com director a Lluís Companys fins al gener de 1934, amb Lluís Capdevila com director tècnic; després vingueren Josep Maria Massip, que després i per espai de molts anys seria corresponsal a Estats Units d'ABC i *Diari de Barcelona*, Josep Maria Lladó i figueres, periodista represaliat durant anys, Marià Rubió, Manuel Valldeperes i Antoni Roig i Guivernau, que patí presó després de la guerra. *La Humanitat* no va tenir una vida pas fàcil i aguantà una llarga suspensió amb motiu dels fets d'octubre de 1934, en que va haver de continuar durant gairebé tres mesos amb el nom de *La ciutat*, un subterfugi legal que a ningú enganyava. *La Humanitat* portà unes interessants sèries d'articles-editorials d'Antoni Rovira i Virgili i és un diari que cal seguir perquè dóna l'esperit resistent d'ERC fins al darrer dia.

Les publicacions d'ERC arreu de Catalunya
Crec que m'he allargat massa i que cal anar resumint. Per això oferiré una visió sintètica del que fou la premsa d'ERC en el període 1931-1939, per a esmentar després algunes publicacions de l'exili.

A Barcelona ciutat, com ja he dit, cal esmentar el *Full Oficial del Dilluns* (27 d'abril de 1931 – 16 de gener de 1939) editat per la Casa Caritat (després Casa Francesc Macià, depenent de la Generalitat); els números electorals de *L'Opinió* (6 al 13 d'abril de 1931) i el diari (1931-1933 com a òrgan d'ERC i després, fins el 10 d'octubre de 1934, com portaveu del nou partit escindit; *La Humanitat*, del novembre de 1931 a gener de 1939, com diari d'ERC, amb l'interval de *La Ciutat*. També cal afegir *Última hora* (13 d'octubre de 1935 a 23 d'abril de 1938), que substitueix el lloc deixat a la tarda-nit per *La Humanitat* i és un diari àgil i ben confeccionat. I encara *La Rambla* (de 9 de gener de 1936 a 21 de gener de 1939, que primer és d'Ildefons Suñol,

diputat d'ERC assassinat el 19 de juliol de 1936 i després passa a l'òrbita del PSUC. I encara si volem, encara que fou un setmanari, *La Campana de Gràcia*, adquirida l'any 1933 per persones d'ERC i que faria política de partit fins al 6 d'octubre de 1934.

A comarques es tenen, a Manresa, *El Dia* (1927-1935); a Sabadell hi ha *El Poble* (maig de 1933, que aguanta un any); a Terrassa, *L'Acció*, periòdic d'ERC, que venia de *La Acció*; a Reus, *Foment* (gener de 1936-1938), portaveu d'ERC a les comarques tarragonines; i a Lleida, *La Jornada*, diari i setmanari amb intermitències, adherit a Joventut Republicana.

Amb setmanaris i altres publicacions, podem establir la següent divisió per comarques. És una divisió provisional i sotmesa a revisions.

Baix Llobregat

Sant Feliu de Llobregat: *L'Obra*, adherit a ERC i portaveu del partit (23 juliol 1931).

Esparguera: *Catalunya* (març 1937, òrgan de l'Ateneu Esparguera i d'ERC).

Barcelonès

Badalona: *Acció* (3a època, 1931-1934), setmanari d'Esquerra Republicana. Portantveu del Centre d'Esquerra Republicana de Catalunya. *El Poble* (7 d'octubre de 1933 – 29 d'abril de 1934), fins el número 29. Portantveu del Centre d'ERC; *Som-hi* (20 d'abril de 1934 a 29 de setembre del mateix any. Continuació d'*El Poble*. Suspès el 6 d'octubre, reapareix l'1 de febrer de 1936 i fa constar que és un setmanari portaveu de la Joventut d'Esquerra-Estat Català de Badalona i Santa Coloma de Gramenet. *Front* (desembre de 1935-1936). Setmanari portaveu del Centre d'ERC de Badalona, de Sant Adrià i Santa Coloma.

Esplugues de Llobregat: *La Veu d'Esplugues* (30 de setembre de 1934 - ç) òrgan d'ERC.

L'Hospitalet: *Llibertat* (20 d'abril de 1930), periòdic comarcal d'ER; *L'Obra* (23 de juliol de 1931 - ç), setmanari d'ER. Portantveu del Pla del Llobregat; *Fortitut* (1932-1933) portantveu d'ER; *Llibertat* (torna a sortir com Periòdic Nacionalista); i *Llibertat* (1935) com fusió de *Llibertat* i *Fortitut*.

Sant Adrià del Besòs: *Garba* (15 de gener 1932), òrgan del Centre d'Esquerra Republicana de Sant Adrià; *Foc Nou* (28 abril 1934) Setmanari Portantveu dels Centres d'Esquerra Republicana de Catalunya.

Vallès Occidental

Caldes de Montbui: *Farell* (maig 1931 – 1932, o més), quinzenal d'ERC de Caldes.

Llinars del Vallès: *Nova llum* (1936). Anunciat però potser no va sortir.

El Maresme

Mataró: *Llibertat* (1930), setmanari del Centre Republicà Federal, 1r de juliol de 1933 torna a sortir a favor d'ERC.

Baix Empordà

La Bisbal d'Empordà: *Ciudadania* (14 d'abril de 1932 - 14 d'abril de 1934), setmanari d'esqueres, amb més de 100 números, afiliat a ERC.

Sant Feliu de Guíxols: *Proa* (4 d'abril de 1936), pocs números, setmanari d'esquerra.

Garrotxa

Olot: *Olot* (1934), setmanari; *Esquerra* (18 juny 1934), setmanari d'ERC, dura poc; *Acció Ciutadana*, primer defensava la República Federal i després fou setmanari republicà d'Esquerra Catalana, publicà uns 126 números i passà a Girona.

Gironès

Girona: *Avançada* (març 1931), setmanari portaveu de Joventut Republicana.

La Selva

Caldes de Malavella: *Sense cridar* (novembre de 1932), quinzenal republicà d'Esquerra Catalana. És una resposta des del seu títol a *El Crit de la Selva*.

Alt Camp

Valls: *Lluita* (1931-1933), setmanari catalanista, republicà, liberal i democràtic.

Alt Penedès

Vilafranca del Penedès: *Abril* (22 d'agost de 1931 – agost de 1934 encara sortia), setmanari d'Esquerra.

Gelida: *Flama* (1932). Periòdic Portantveu de Joventut d'ERC, secció política de la Societat C. d'Artesans (adherida a l'ERC); *Lluitem!* (14 d'abril de 1932). Portantveu del Centre d'Esquerra Republicana, defensor de les consignes d'ERC.

Baix Penedès

El Vendrell: *La Fornal* (1934). Periòdic Quinzenal. Òrgan d'Esquerra Republicana de Catalunya del Baix Penedès.

Tarragonès

Tarragona: *Avançada* (1 de juliol de 1932). Sis pàgines formaven quatre periòdics: *Avançada* (Tarragona), *La Falç* (Falset), *Saba Nova* (Montblanc) i *L'Ideal de l'Ebre* (Móra d'Ebre), sis números?

Conca de Barberà

Montblanc: *Renovació* (maig 1931). Quinzenal de l'Esquerra de la Conca de Barberà, portantveu d'ERC. Una vintena de números; *Tasca* (1 de maig de 1936) Portantveu quinzenal d'Esquerres del partit de Montblanc.

Osona

Vic: *Lluita* (2 de juliol de 1932 – abril de 1933). Portantveu d'Esquerra Republicana de Catalunya i Sindicat Agrícola de la Plana de Vic, fins 44 números.

Anoia

Igualada: *L'Igualadí* (8ena època, 15 d'abril de 1932) Portantveu setmanal d'Esquerra Republicana. Uns 70 números.

Segrià

Lleida: *Setmanari d'Esquerra* (des de 17 de juliol de 1934; *Setmanari* afiliat a ERC (gener de 1935 anuncia suspensió i torna el 10 de desembre de 1935, setmanari/diari portantveu del grup Joventut Republicana); *L'Ideal* (setmanari afiliat a l'Esquerra Republicana de Catalunya, després continua *La Jornada* fins ben entrada la guerra).

Alt Urgell

La Seu d'Urgell: *Alt Urgell* (1931). Periòdic quinzenal d'esquerra. Portantveu del Comitè Executiu Comarcal de l'Alt Urgell d'ERC (11 de març de 1934), fins número 55.

Presència d'ERC a la Ràdio

No cal oblidar la presència de la raïodifusió, que comença a Catalunya en el mes de setembre de 1923 i que quan arriba la II República, amb el triomf d'Erc, ja porta set anys i mig en funcionament. Al principi és una novetat, però el 14 d'abril de 1931 Ràdio Barcelona, que transmet la proclamació de la República als sons de La Marsellesa, demostra que és un instrument polític de gran eficàcia. El traspàs de competències és el 9 de maig de 1934, però els fets del 6 d'octubre d'aquell mateix any aturen les iniciatives. Després de febrer de 1936 també hi ha poc temps i quan esclata la guerra civil, el 26 de juliol de 1936 queda signat el decret d'apropiació de les dues emissores (Barcelona i Associació) amb el nomenament d'un comissari de ràdio en la persona del diputat i militant d'ERC, Josep Fontbernat. El 18 de gener de 1937 les competències passen a presidència i el 9 de gener de 1938 queda derogada l'apropiació, que es converteix en intervenció. Queda creada una direcció general de Radiodifusió i són nomenats delegats Teodor Garriga a Ràdio Associació i Doñabeitia a Ràdio Barcelona, tots dos militants d'ERC. La Ràdio serveix per a avisar dels bombardeigs i també de la calma, en la frase que es fa famosa: "Ciudadans! La Generalitat vetlla per vosaltres!".

La premsa d'ERC a l'exili

També és difícil rastrejar la presència de publicacions republicanes a l'exili. He fet servir els treballs de Joan Crexell *Premsa Catalana Clandestina* (Edicions Crit, núm. 2, 1977) i d'Albert Manent *La literatura catalana a l'exili* (Curial, Barcelona, 1976) pel que diuen de les publicacions d'ERC. També m'he servit de la *Història de la Premsa Catalana* de Torrents i Tasis.

D'aquesta manera puc recordar el següents títols:

—Montpeller: *La Humanitat* (1946, 76 números, fins 1947, fins 15 d'octubre de 1947).

—Mèxic: *La Humanitat* (2a època, 1948), director Francesc Aguirre.

Mèxic: *La Humanitat* (3a època, 1959-1963), director Josep Maria Francés.

—Barcelona: *La Humanitat* (clandestí, agost 1975). Continuació del Butlletí Informatiu (juny-juliol 1976) comença en el número 3 i pot continuar fins el 8.

Barcelona: *Resistència* (1946). Portantveu d'Esquerra Republicana de Catalunya. Publicació clandestina, 8 pàgines.

—Tolosa: *El Poble Català* (1944) Diari que surt en la clandestinitat i que porta el títol de "Portantveu de l'O.P" (Organització Política?) d'ERC. Podien haver sortit sis números.

—Santiago de Xile: *L'Emigrant*, editat per ERC. Editor, Carles Duran.

—París: *Tribuna* (1954-1967). Publicació d'ERC. Directores: Josep Sauret i Josep Sans, ciclostil.

París: *Som*, òrgan d'ERC del departament del Sena (1968).

Montpeller-París: *La Humanitat* (1944-1953) de Montpeller-París. Òrgan d'ERC, dirigit primer per Emili Vigo (fins 1948) i després, pràcticament, per Josep Tarradellas. Sortiren 133 números i defensava mantenir-se a l'exili, malgrat que hi hagués veus en contra.

París: *Fulls lliures* d'ERC.

La llista és incompleta però la dono perquè no tinc cap constància — si és ignorància meua, m'excuso — de que existeixi un treball sobre la qüestió. Si encara no el tenim animo a fer-lo. I amb això m'acomio, entre recordo un acudit de Gaietà Cornet, publicar a *En Patufet* (núm. 1044, 5 d'abril de 1924, pàg. 329) en que es veu a un conferenciant que llegeix i a dos espectadors que comenten entre ells el següent: Les conferències. —Veus. Aquests que les llegeixen m'agraden més que els que les diuen de memòria... —Vols dir... —Sí, perquè aquests miren els papers que tenen als dits i se'ls veu quan acaben la corda...

Doncs jo ja he acabat la corda que tenia. Moltes gràcies per haver-me aguantat.